

گزارش نظارتی بر ماده (۱۷) قانون حمایت از مرمت و احیای بافت‌های تاریخی - فرهنگی (۱۳۹۸) با موضوع بیمه بناهای تاریخی - فرهنگی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاریخ انتشار:

۱۴۰۴/۶/۹

شماره مسلسل: ۲۰۹۳۶

کد موضوعی: ۲۷۰

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

عنوان گزارش:

گزارش نظارتی بر ماده (۱۷) قانون حمایت از مرمت و احیای بافت‌های تاریخی- فرهنگی (۱۳۹۸) با موضوع بیمه بناهای تاریخی- فرهنگی

نوع گزارش: طرح / لایحه □ راهبردی □ نظارتی □ پیش‌نویس قانونی □

نام دفتر:

مطالعات فرهنگی و آموزش (گروه ورزش، میراث فرهنگی و گردشگری)

تهیه و تدوین:

محمدامین گزار (گروه ورزش، میراث فرهنگی و صنایع دستی)

مدیر مطالعه:

سعید شفیعا (گروه ورزش، میراث فرهنگی و گردشگری)

ناظر علمی:

موسی بیات

ناظر علمی خارج از مرکز:

مهدی صادقی شاهدانی (عضو هیئت علمی دانشکده اقتصاد دانشگاه امام صادق (ع))

اظهار نظر کننده خارج از مرکز:

جبرئیل نوکنده (رئیس موزه ملی ایران)، علی اصغر رضانی‌نژاد (معاون سرمایه‌گذاری صندوق احیا)

همکار:

عاطفه عبدی (گروه ورزش، میراث فرهنگی و صنایع دستی)

گرافیک و صفحه‌آرایی:

سیده فاطمه ابوطالبی

ویراستار ادبی:

زهره عطاردی

واژه‌های کلیدی:

۱. بیمه بناهای تاریخی- فرهنگی
۲. ارزش‌گذاری آثار تاریخی- فرهنگی
۳. مؤسسات بیمه‌ای بین‌المللی
۴. قانون حمایت از مرمت و احیای بافت‌های تاریخی- فرهنگی

تاریخ شروع مطالعه:

۱۴۰۴/۰۱/۱۵

فهرست مطالب

۶	چکیده.....
۷	خلاصه مدیریتی.....
۸	۱. مقدمه.....
۹	۲. تبیین کمی وضعیت آثار و ابنیه تاریخی.....
۱۱	۳. چالش های بیمه نمودن آثار و بناهای تاریخی - فرهنگی.....
۱۱	۳-۱. دشواری در ارزش گذاری.....
۱۲	۳-۲. آسیب پذیری آثار و بناهای تاریخی - فرهنگی.....
۱۴	۳-۳. عدم تأمین زیرساخت های نظارتی لازم برای کاهش مخاطره آسیب پذیری.....
۱۴	۳-۴. عدم مشارکت مؤسسات بین المللی فعال در زمینه بیمه.....
۱۵	۳-۵. عدم توانایی مالی مؤسسات بیمه ای کشور برای جبران خسارات.....
۱۶	۳-۶. غیر قابل اتکا بودن گمانه زنی ها در خصوص محوطه های تاریخی.....
۱۷	۴. جمع بندی و نتیجه گیری.....
۱۸	منابع و مآخذ.....

فهرست جدول

۱۰	جدول ۱. وضعیت مالکیت بناهای تاریخی ثبت ملی کشور.....

فهرست شکل

۹	شکل ۱. تعداد آثار تاریخی - فرهنگی ثبت ملی کشور به تفکیک بناها، محوطه ها و بافت ها.....

گزارش نظارتی بر ماده (۱۷) قانون حمایت از مرمت و احیای بافت‌های تاریخی - فرهنگی (۱۳۹۸) با موضوع بیمه بناهای تاریخی - فرهنگی

10.22034/report.mrc.2025.1404.33.6.20936

چکیده

با وجود تصویب قانون حمایت از مرمت و احیای بافت‌های تاریخی - فرهنگی مصوب ۱۳۹۸، ماده (۱۷) این قانون مبنی بر بیمه بناهای تاریخی ثبت شده در فهرست آثار ملی، پس از ۵ سال به طور کامل اجرایی نشده است. ۱۴۶۵۹ بنای تاریخی مشمول این قانون هستند که مالکیت ۷۴٪ آنها خصوصی و ۲۶٪ دولتی یا وقفی است. باین حال، بیمه کردن این بناها با چالش‌های متعددی از جمله دشواری در ارزش‌گذاری مالی و معنوی آثار، آسیب‌پذیری بالا در برابر زلزله و سیل، نبود زیرساخت‌های نظارتی، تحریم‌های بین‌المللی و ضعف مالی مؤسسات بیمه داخلی در جبران خسارات روبه‌رو است. همچنین، فقدان استانداردهای مشخص برای محاسبه حق بیمه و نبود شرکت‌های تخصصی بیمه آثار تاریخی، اجرایی‌سازی این موضوع را پیچیده کرده است. برای رفع این موانع، پیشنهاد می‌شود؛ ماده (۱۷) قانون حمایت از مرمت و احیای بافت‌های تاریخی - فرهنگی مصوب ۱۳۹۸ به گونه‌ای اصلاح شود که وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی مکلف به درج میزان آسیب‌پذیری طبیعی و محیطی و قدمت بناهای تاریخی سامانه موضوع جزء «۱» بند «پ» ماده (۸۳) قانون برنامه هفتم پیشرفت با همکاری سازمان ثبت اسناد کشور شود. همچنین پیشنهاد می‌شود؛ در اصلاح ماده مذکور، بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف شود که قیمت پایه بیمه را صرفاً براساس هزینه‌های تخمینی مرمت و احیا تعیین کند. علاوه بر این، نرخ بیمه زلزله مبتنی بر نوع سازه و مصالح به کار رفته در بنا، مترآژ و مساحت بنا، ارزش لوازم و اثاثیه موجود در محوطه بنا، هزینه بازسازی هر متر مربع از بنا در اثر تخریب به واسطه زلزله، و میزان خطرپذیری و در معرض زلزله قرار داشتن بنا تعیین شود.

شرح / بیان مسئله

آثار و بناهای تاریخی- فرهنگی به عنوان گنجینه‌های تمدنی و میراث فرهنگی کشور، به دلیل قدمت و آسیب‌پذیری در برابر بلایای طبیعی، حوادث غیر مترقبه و عوامل انسانی، همواره در معرض تهدید و تخریب قرار دارند. به همین دلیل در ماده (۱۷) [قانون حمایت از مرمت و احیای بافت‌های تاریخی- فرهنگی مصوب ۱۳۹۸/۰۴/۱۲](#) دولت مکلف به اتخاذ تدابیر و انجام اقدامات لازم در راستای بیمه نمودن بناهای مذکور شده است. بررسی‌ها نشان می‌دهد تاکنون اقدامات مؤثری در این راستا صورت نگرفته است؛ بنابراین لازم است تا ضمن پردازش وضعیت پوشش بیمه‌ای آثار و ابنیه تاریخی ثبت ملی کشور، چالش‌های پیش روی تحقق این موضوع مورد بررسی قرار گیرد و پیشنهادهای لازم در راستای رفع موانع مذکور ارائه شود.

نقطه نظرات / یافته‌های کلیدی

- مطابق با آمار وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، تعداد آثار واجد ارزش تاریخی- فرهنگی کشور نزدیک به ۱ میلیون اثر برآورد شده که از میان آنها ۳۴۳۲۰ اثر در فهرست آثار ملی به ثبت رسیده‌اند. لازم به ذکر است؛ آثار ثبت ملی شده شامل ۱۴۶۵۹ بنای تاریخی، ۱۹۵۴۶ محوطه تاریخی و ۸۷ بافت تاریخی است. از این رو، تنها ۱۴۶۵۹ اثر (حدود ۴۲ درصد از کل آثار ثبت در فهرست آثار ملی) مشمول ماده (۱۷) قانون حمایت از مرمت و احیای بافت‌های تاریخی- فرهنگی مصوب ۱۳۹۸/۰۴/۱۲ می‌شود.

- تمامی آثار (اشیای) تاریخی- فرهنگی ثبت ملی کشور، دارای بیمه‌های آتش‌سوزی، سیل، انفجار و صاعقه قرار دارند، اما هیچ‌کدام تحت پوشش بیمه سرقت قرار ندارند. این در حالی است که مهم‌ترین نوع بیمه برای این آثار بیمه سرقت است؛ چراکه آثار مذکور به دلیل اینکه منقول بوده و قابل انتقال از مکانی به مکان دیگر هستند، بیش از آنکه در خطر آسیب ناشی از آتش‌سوزی، صاعقه و مانند آن باشند، در معرض سرقت هستند.

- بررسی‌ها نشان می‌دهد؛ از میان کلیه محوطه‌ها و بناهای تاریخی ثبت ملی کشور، ۷۵ مورد از بناهای تاریخی- فرهنگی کشور که ثبت ملی و تحت مالکیت صندوق توسعه صنایع دستی، فرش دستباف، و احیا و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی، تحت پوشش بیمه‌های صاعقه، آتش‌سوزی، سیل، انفجار و سرقت قرار دارند. لذا باید توجه کرد که هیچ‌یک از بناهای مذکور تحت پوشش بیمه زلزله قرار ندارند. این در حالی است که سایر عوامل محیطی و طبیعی، قسمتی از بنا را تهدید می‌کنند، حال آنکه پدیده زلزله، کل موجودیت بنا را با خطر از بین رفتن مواجه می‌سازد.

- در حال حاضر، هیچ روش استاندارد و مبنای مشخصی برای محاسبه ارزش معنوی آثار و ابنیه تاریخی در کشور وجود ندارد. مهم‌ترین علت این موضوع، پیچیدگی‌های محاسبه ارزش معنوی این آثار است؛ چراکه ارزش معنوی یک بنای تاریخی، برخلاف ارزش مادی آن، قابل اندازه‌گیری با معیارهای مشخص عینی نیست.

- آثار و بناهای تاریخی به دلیل قدمت، مصالح به کار رفته و عوامل محیطی (طبیعی و انسانی) نسبت به سایر بناها آسیب‌پذیری بیشتری دارند که این موضوع ریسک بالایی برای بیمه‌گران ایجاد می‌کند؛ بنابراین لازم است اطلاعات شفاف و جامعی درباره میزان آسیب‌پذیری و آسیب‌دیدگی این آثار در اختیار شرکت‌های بیمه‌ای قرار گیرد تا ریسک بیمه برای آنان کاهش پیدا کند. لازم به ذکر است؛ تاکنون مطالعه و گزارش یکپارچه و جامعی از وضعیت میزان در معرض آسیب بودن آثار و بناهای تاریخی ثبت ملی کشور ارائه نشده است.

- از آنجاکه بیمه کردن آثار تاریخی با مخاطره مالی بالایی برای مؤسسات بیمه‌ای همراه است، در صورت عدم نظارت مستمر بر آثار و بنای بیمه شده، احتمال آسیب‌دیدگی و تحمیل هزینه‌های سنگین جبران خسارت افزایش می‌یابد. برای کاهش این مخاطره، پایش دوره‌ای و

لحظه‌ای آثار با ابراهایی مانند دوربین‌های مداربسته با کیفیت و حضور کارشناسان متخصص ضروری است. نکته حائز اهمیت این است که تلاش برای تجهیز آثار و بناهای تاریخی برای نظارت‌پذیر نمودن آنها برای شرکت‌ها و مؤسسات بیمه‌گر، در نهایت منجر به حفظ و صیانت از آثار و بناهای تاریخی خواهد شد.

پیشنهاد راهکارهای تقنینی، نظارتی و سیاستی

پیشنهاد می‌شود؛ ماده (۱۷) قانون حمایت از مرمت و احیای بافت‌های تاریخی - فرهنگی مصوب ۱۳۹۸ به گونه‌ای اصلاح شود که وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی مکلف به درج میزان آسیب‌پذیری طبیعی و محیطی و قدمت بناهای تاریخی سامانه موضوع جزء «۱» بند «پ» ماده (۸۳) قانون برنامه هفتم پیشرفت با همکاری سازمان ثبت اسناد کشور شود. همچنین پیشنهاد می‌شود در اصلاح ماده مذکور، بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف شود که قیمت پایه بیمه را صرفاً بر اساس هزینه‌های تخمینی مرمت و احیا تعیین کند. علاوه بر این، نرخ بیمه زلزله مبتنی بر نوع سازه و مصالح به کار رفته در بنا، مترائ و مساحت بنا، ارزش لوازم و اثاثیه موجود در محوطه بنا، هزینه بازسازی هر مترمربع از بنا در اثر تخریب به واسطه زلزله، و میزان خطرپذیری و در معرض زلزله قرار داشتن بنا تعیین شود.

۱. مقدمه

آثار و ابنیه تاریخی، به عنوان گنجینه‌های تمدنی و میراث فرهنگی یک ملت، نه تنها بیانگر هویت و اصالت تاریخی آن جامعه هستند، بلکه نقش بسزایی در انتقال ارزش‌های فرهنگی به نسل‌های آینده ایفا می‌کنند. این میراث گران‌بها، به دلیل قدمت و آسیب‌پذیری در برابر بلایای طبیعی، حوادث غیر مترقبه و عوامل انسانی، همواره در معرض تهدید و تخریب قرار دارند. از این رو، حفظ و صیانت از این آثار، علاوه بر اینکه یک وظیفه ملی و جهانی محسوب می‌شود، نیازمند اقدامات ویژه‌ای از سوی حاکمیت است. که مهم‌ترین این اقدامات در [قانون حمایت از مرمت و احیای بافت‌های تاریخی - فرهنگی مصوب ۱۳۹۸/۰۴/۱۲](#) ذکر شده است. یکی از این اقداماتی که با گذشت بیش از ۵ سال از تاریخ تصویب و ابلاغ قانون مذکور، اجرایی نشده است، ماده (۱۷) این قانون با موضوع تکلیف دولت به انجام تدابیر و اقدامات لازم برای بیمه بناهای تاریخی ثبت شده در فهرست آثار ملی و فهرست‌های ذی ربط است. لازم به ذکر است که مطابق بررسی‌های صورت گرفته، این ماده به طور کامل اجرایی نشده است [۱]. باید توجه کرد که بیمه کردن آثار و ابنیه تاریخی می‌تواند با جبران مالی خسارات وارده بر آثار و ابنیه تاریخی امکان مرمت و بازسازی این آثار را برای دولت و سایر مالکین این آثار و ابنیه فراهم کند. علاوه بر این، تلاش مؤسسات بیمه‌ای برای ایجاد ساز و کارهای نظارتی در راستای کاهش ریسک حاصل از پوشش بیمه‌ای، منجر به ارتقای کمی و کیفی حفاظت از این آثار و ابنیه خواهد شد. به عبارت دیگر، تحت پوشش بیمه قرار گرفتن آثار و بناهای تاریخی، علاوه بر فراهم ساختن امکان احیا، مرمت و بازسازی، باعث تقویت حفاظت از این آثار می‌شود. پیش از بررسی چالش‌ها و راهکارهای مناسب، لازم است وضعیت مالکان (به عنوان بیمه‌گذاران) و تعداد آثار و ابنیه تاریخی این آثار مورد بررسی قرار گیرد.

۲. تبیین کمی وضعیت آثار و ابنیه تاریخی

مطابق با آمار وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، تعداد آثار واجد ارزش تاریخی- فرهنگی کشور نزدیک به ۱ میلیون اثر برآورد شده که از میان ۳۴۳۲۰ اثر در فهرست آثار ملی به ثبت رسیده‌اند [۲]. مطابق با آنچه در شکل ۱ نشان داده شده، آثار ثبت ملی شده شامل ۱۴۶۵۹ بنای تاریخی، ۱۹۵۴۶ محوطه تاریخی و ۸۷ بافت تاریخی است [۲]. با توجه به اینکه در ماده (۱۷) قانون حمایت از مرمت و احیای بافت‌های تاریخی- فرهنگی مصوب ۱۳۹۸/۰۴/۱۲، صراحتاً بر بیمه نمودن بناهای تاریخی ثبت در فهرست آثار ملی تأکید شده است. از این رو، ۱۴۶۵۹ اثر مشمول ماده (۱۷) قانون مذکور مبنی بر بیمه بناهای تاریخی- فرهنگی می‌شود.

شکل ۱. تعداد آثار تاریخی- فرهنگی ثبت ملی کشور به تفکیک بناها، محوطه‌ها و بافت‌ها [۲]

از آنجا که مالکان بناهای مذکور، از بیمه‌گذاران اصلی این آثار هستند، لازم است علاوه بر تبیین تعداد آثار تاریخی- فرهنگی ثبت ملی کشور به تفکیک بناها، محوطه‌ها و بافت‌ها وضعیت مالیکت این آثار نیز مشخص شود. گفتنی است؛ حدود ۱۰۸۹۱ بنا دارای مالکان خصوصی بوده و وضعیت ۳۷۶۸ بنا به صورت غیر خصوصی است که از این میان، مالکیت دولتی با ۱۷۱۸ بنا و مالکیت وقفی با ۱۲۲۵ بنا دارای بیشترین مالکیت از میان آثار مذکور هستند [۲]. لازم به ذکر است؛ حدود ۱۷۲ بنا نیز مجهول‌المالک بوده و وضعیت مالکیت آنها مشخص نشده است.

جدول ۱. وضعیت مالکیت بناهای تاریخی ثبت ملی کشور [۲]

وضعیت مالکیت	وضعیت آماری بر اساس سامانه ثبت وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی	ردیف
دولتی	۱۷۱۸	۱
عام‌المنفعه	۳۴۵	۲
عمومی	۱۷۵	۳
ملی	۲۲	۴
وقفی	۱۲۲۵	۵
مشاع	۱۱۱	۶
مجهول‌المالک و بلاتکلیف	۱۷۲	۷
خصوصی	۱۰۸۹۱	۸
مجموع	۳۷۶۸	

نکته حائز اهمیت این است که دولت در فرایند بیمه نمودن بناهای تاریخی دارای مالکیت دولتی، خود به‌عنوان بیمه‌گذار اقدام می‌کند؛ اما در مورد سایر بناها که دارای مالکیت غیردولتی هستند، در راستای تسهیل و تسریع فرایند بیمه نمودن آن بنا اقدام می‌نماید. از این‌رو، بخشی از اقدامات مذکور در ماده (۱۷) قانون حمایت از مرمت و احیای بافت‌های تاریخی- فرهنگی مصوب ۱۳۹۸/۰۴/۱۲ شامل اقدامات دولت به‌عنوان بیمه‌گذار برای بیمه نمودن آثار و بناهای تاریخی تحت مالکیت خود، و بخش دیگر شامل اقدامات دولت به‌عنوان متولی میراث فرهنگی کشور برای تسهیل و تسریع فرایند بیمه شدن آثار و بناهای تاریخی تحت مالکیت غیردولتی است. این موضوع در ارائه پیشنهاد برای انجام اقدامات مؤثر، باید مورد توجه قرار گیرد [۳].

نکته حائز اهمیت دیگر، تفکیک میان مفهوم اثر به‌مثابه شیء تاریخی- فرهنگی، اثر به‌مثابه بنای تاریخی- فرهنگی و اثر به‌مثابه محوطه تاریخی- فرهنگی است. بررسی‌ها حاکی از آن است که تمامی اشیای تاریخی- فرهنگی ثبت ملی کشور، دارای بیمه‌های آتش‌سوزی، سیل، انفجار و صاعقه قرار دارند، اما هیچ‌کدام تحت پوشش بیمه سرقت قرار ندارند. این در حالی است که مهم‌ترین نوع بیمه برای این آثار بیمه سرقت است؛ چراکه آثار مذکور به‌دلیل اینکه منقول بوده و قابل انتقال از مکانی به مکان دیگر هستند، بیش از آنکه در خطر آسیب ناشی از آتش‌سوزی، صاعقه و مانند آن باشند، در معرض سرقت هستند [۳].

همچنین از میان کلیه محوطه‌ها و بناهای تاریخی- فرهنگی ثبت ملی کشور، تنها ۷۵ مورد از بناهای تاریخی- فرهنگی کشور که ثبت ملی و تحت مالکیت صندوق توسعه صنایع دستی، فرش دستباف، و احیا و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی، تحت پوشش بیمه‌های صاعقه، آتش‌سوزی، سیل، انفجار و سرقت قرار دارند [۳]. در واقع هیچ‌یک از بناهای مذکور تحت پوشش بیمه زلزله قرار ندارند. این در حالی است که مهم‌ترین نوع بیمه برای بناهای تاریخی- فرهنگی، بیمه زلزله است؛ چراکه سایر عوامل محیطی و طبیعی، قسمتی از بنا را تهدید می‌کند، حال آنکه پدیده زلزله، کل موجودیت بنا را با خطر مواجه می‌سازد. از این‌رو، بیمه نمودن بنای تاریخی- فرهنگی نسبت به حادثه زلزله، از اهمیتی دوچندان نسبت به سایر حوادث طبیعی برخوردار است. در ادامه به بررسی چالش‌های بیمه نمودن بناهای تاریخی پرداخته می‌شود.

۳. چالش‌های بیمه نمودن آثار و بناهای تاریخی-فرهنگی

۳-۱. دشواری در ارزش‌گذاری

یکی از مهم‌ترین چالش‌های بیمه نمودن آثار و بناهای تاریخی، ارزش‌گذاری مالی این بناهاست؛ چراکه بناهای تاریخی هم دارای ارزش مادی شامل هزینه ساخت، مصالح به‌کار رفته و هزینه‌های نگهداری و هم دارای ارزش معنوی شامل ارزش‌های تاریخی، فرهنگی، هنری، مذهبی، هویتی و ... هستند؛ بنابراین ارزش واقعی یک بنای تاریخی، ترکیبی از دو ارزش مادی و معنوی آن بنا و اثر تاریخی است. در حال حاضر هیچ روش استاندارد و مبنای مشخص قابل قبولی برای محاسبه ارزش معنوی آثار و ابنیه تاریخی در کشور وجود ندارد. مهم‌ترین علت این موضوع، پیچیدگی‌های محاسبه ارزش معنوی این آثار است؛ چراکه ارزش معنوی یک بنای تاریخی، برخلاف ارزش مادی آن، قابل اندازه‌گیری با معیارهای مشخص عینی نیست. به‌عنوان مثال، چگونه می‌توان ارزش مذهبی یک مناره و مسجد مربوط به دوره صفویه در شهر اصفهان را اندازه‌گیری نمود؟ یا چگونه می‌توان ارزش تاریخی و نقش اثر تخت‌جمشید در شکل‌گیری هویت ملی را به عدد و رقم تبدیل کرد؟ یا آنکه چه معیاری برای قیمت‌گذاری ارزش معنوی یک‌خانه تاریخی مربوط به دوران قاجار در شهر قزوین وجود دارد؟

علاوه‌براین، ارزش معنوی یک بنای تاریخی تنها به یک بُعد از ارزش‌ها محدود نمی‌شود، بلکه دارای ابعاد متعددی از جمله تاریخی، فرهنگی، هنری، مذهبی و اجتماعی است. هریک از این ابعاد نیازمند روش‌های خاصی برای ارزیابی است، و ترکیب آنها در یک ارزش کلی امری پیچیده است. به‌عنوان مثال، اثر تاریخی مسجد شیخ لطف‌الله در اصفهان، هم دارای ارزش مذهبی و هم دارای ارزش هنری بسیار بالایی است که عینی‌سازی و ترکیب این دو ارزش بسیار دشوار است. نکته دیگر این است که به‌دلیل منحصر‌به‌فرد بودن هریک از این آثار و ابنیه تاریخی، نمی‌توان هریک از بناها و آثار مذکور را به‌سادگی با بناهای دیگر مقایسه کرد. برای نمونه، نمی‌توان به‌سادگی با همان چارچوب ارزش‌گذاری معنوی برای کاخ گلستان در تهران، خانه تاریخی حضرت امام (ره) در قم را ارزش‌گذاری کرد. این مسائل و پیچیدگی‌های موجود، تدوین یک چارچوب استاندارد برای ارزش‌گذاری معنوی بناها و آثار تاریخی را با دشواری مواجه می‌سازد.

در برخی کشورها مانند آمریکا و انگلیس، بسیاری از بناها و آثار تاریخی دارای مالکیت خصوصی بوده و قابل خریدوفروش هستند [۴]. پیرو این قابلیت، بازار مبادله آثار و بناهای تاریخی در این کشورها نیز شکل گرفته و این آثار به‌صورت دوره‌ای در نمایشگاه‌ها و بازارهای هنری مختلف به‌صورت مزایده مبادله می‌شوند. به‌عبارت‌دیگر در این بازار، برای آثار و بناهای تاریخی قیمت تعیین می‌شود. از این‌رو، این امکان وجود دارد که برای آثار و بناهای تاریخی یک قیمت یا ارزش بازاری تعیین شود [۴]. لذا باید توجه داشت که ارزش بازاری یک اثر تاریخی براساس عرضه و تقاضا در بازار تعیین می‌شود و می‌تواند تحت تأثیر عوامل اقتصادی، مد و تبلیغات قرار گیرد. این ارزش ممکن است با ارزش واقعی اثر تفاوت داشته باشد. این درحالی است که ارزش واقعی یک اثر تاریخی براساس اهمیت تاریخی، فرهنگی و هنری آن تعیین می‌شود؛ بنابراین ارزش بازاری یک اثر لزوماً با ارزش واقعی مطابقت ندارد. در کشورهایی که آثار و بناهای تاریخی دارای بازار هستند، غالباً ارزش بازاری این آثار و ابنیه مبنای پرداخت بیمه قرار می‌گیرد. این درحالی است که در ایران، بازاری برای آثار و بناهای تاریخی شکل نگرفته است. علاوه‌براین، به‌دلیل مالکیت عمومی و وقفی بسیاری از این آثار و بناها، قابلیت مبادله و خریدوفروش آنها وجود ندارد. همچنین ماهیت بسیاری از این آثار مانند مساجد و مناره‌ها، به‌نحوی نیست که قابلیت خریدوفروش و راه‌اندازی بازار برای آن وجود داشته باشد. لازم به ذکر است؛ برخی از کشورها مانند ایتالیا و فرانسه که تلاش‌های قابل توجهی در راستای حفاظت و صیانت از میراث فرهنگی و تاریخی خود در سال‌های متمادی داشته‌اند، روش‌هایی برای اندازه‌گیری ارزش واقعی

بناهای تاریخی ابداع کرده‌اند. برای مثال، در کشور ایتالیا، مؤسسه مرکزی مرمت که تحت حمایت دولت ایتالیا فعالیت می‌کند، از روش‌های کارشناسی مبتنی بر بررسی قدمت بنا، اهمیت تاریخی، نقش آن در فرهنگ محلی، و حتی تأثیر آن بر صنعت گردشگری برای تعیین ارزش بناهای تاریخی استفاده می‌کند. لازم به ذکر است؛ روش مذکور به صورت فراگیر مورد استفاده قرار نگرفته است [۴]. بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران در پاسخ به استعلام صورت گرفته پیرامون موضوع بیمه کردن بناهای تاریخی، مسئله تعیین قیمت پایه و ارزش گذاری بناهای تاریخی به عنوان مهم‌ترین چالش بیمه کردن این آثار عنوان کرده است [۵]. پیشنهاد بیمه مرکزی، مشخصاً تمرکز بر پوشش بیمه‌ای برای بازسازی و تعمیر بناها در برابر خسارت‌های ناشی از حوادث طبیعی مانند سیل، زلزله، و آتش‌سوزی است. این موضوع با مخالفت وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی روبه‌رو بوده است [۵]. علت این مخالفت، حذف ارزش معنوی از فرایند محاسبه ارزش و قیمت آثار و ابنیه تاریخی عنوان شده است؛ چراکه این وزارتخانه معتقد است که بیمه کردن هزینه‌های بازسازی، بدون در نظر گرفتن ارزش تاریخی و فرهنگی بناها، کافی نیست. لازم به ذکر است؛ در نامه مذکور فقدان مرجع رسمی برای ارزش گذاری آثار تاریخی را از دیگر موانع اصلی صدور بیمه‌نامه برای آثار و ابنیه تاریخی برشمرده است. این موضوع نیز ریشه در عدم جمع‌بندی و توافق دستگاه‌های متولی، در تدوین معیارها و استانداردهای بیمه کردن این آثار و ابنیه دارد. در واقع به دلیل اینکه وزارت امور اقتصادی و دارایی به عنوان دستگاه مربوط به موضوعات بیمه‌ای، و وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی به عنوان دستگاه متولی آثار و ابنیه تاریخی، در زمینه معیارها و شرایط بیمه کردن این آثار به توافق نرسیده‌اند، لذا مرجع مشخصی هم برای آن تعیین نشده است. نکته دیگر اینکه در ماده (۱۷) قانون حمایت از مرمت و احیای بافت‌های تاریخی - فرهنگی (۱۳۹۸)، اقدامات لازم برای بیمه کردن بناهای تاریخی به‌طور کلی به دولت تکلیف شده است و به صورت جزئی مشخص نشده که هر کدام از دستگاه‌های مربوطه چه وظایف و اختیاراتی در این زمینه دارد. از این رو، لازم است تا ماده مذکور به شکلی اصلاح شود تا تکلیف هر یک از دستگاه‌های اجرایی دولت در زمینه بیمه کردن آثار و بناهای تاریخی مشخص شود.

۲-۳. آسیب‌پذیری آثار و بناهای تاریخی - فرهنگی

آسیب‌پذیری بالای آثار و بناهای تاریخی، یکی از مهم‌ترین چالش‌هایی است که در مسیر بیمه کردن این آثار وجود دارد [۳]. این آسیب‌پذیری ناشی از عوامل متعددی است که برخی از این عوامل مربوط به خود بنا، از جمله قدمت اثر و نوع مواد و مصالح به کار رفته در آن می‌شود و برخی هم مربوط به عوامل محیطی شامل طبیعی و انسانی است. آسیب‌پذیر بودن آثار و بناهای تاریخی و فرهنگی، تأثیر بسزایی در انگیزه بیمه‌گر دارد؛ چراکه ریسک بیمه کردن آثار و بناهای با آسیب‌پذیری بالا، با توجه به ارزش قابل توجه این آثار و هزینه چشمگیر مرمت و بازسازی آنها، برای شرکت‌های بیمه‌گر بسیار بالاست. بر این اساس لازم است تا اطلاعات دقیقی از اینکه هر یک بناها و آثار تاریخی کشور تا چه اندازه در معرض آسیب قرار دارند و چه میزان دارای آسیب‌دیدگی هستند، فراهم شود. همچنین لازم است تا حد ممکن علل در معرض آسیب بودن و آسیب‌دیدگی بناها و آثار تاریخی نیز در اختیار بیمه‌گران قرار گیرد تا فرایند بیمه این آثار به صورت بهینه انجام شود. نکته حائز اهمیت این است که در حال حاضر هیچ‌گونه اطلاعات شفافی پیرامون میزان آسیب‌پذیری و آسیب‌دیدگی آثار و بناهای تاریخی موجود در کشور در دسترس نیست [۱]. در واقع هیچ بررسی جامع و منسجمی حتی در مورد میزان آسیب‌پذیری و آسیب‌دیدگی آثار ثبت ملی و ثبت جهانی کشور هم صورت نگرفته است. این موضوع باعث می‌شود مؤسسات بیمه‌ای فعال در کشور، توان لازم برای محاسبه ریسک بیمه کردن این آثار و بناها را نداشته باشند. به نظر می‌رسد، با توجه به اختیارات و امکانات وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی در زمینه میراث فرهنگی و توان فنی و تخصصی کارشناسان آن، تنها این وزارت و کارشناسان آثار و ابنیه تاریخی که مورد تأیید وزارتخانه مذکور باشند، صلاحیت ارائه اطلاعات در زمینه میزان در معرض آسیب قرار داشتن آثار و بناهای تاریخی را دارد که تاکنون هیچ‌گونه تکلیفی در این زمینه

به وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی ابلاغ نشده است [۱]. در ادامه به برخی از مهم‌ترین عوامل آسیب‌پذیری آثار و بناهای تاریخی اشاره شده است.

۲-۳. موقعیت جغرافیایی و خطرات طبیعی

یکی از اصلی‌ترین علل در معرض آسیب بودن بناهای تاریخی، موقعیت جغرافیایی آنهاست. بسیاری از این بناها در مناطق حساسی مانند مناطق زلزله‌خیز، سیل‌خیز، یا حتی مناطق مستعد رانش زمین قرار دارند. در حال حاضر، زلزله‌خیز بودن بسیاری از مناطق ایران، مهم‌ترین دلیل در معرض آسیب بودن آثار و بناهای تاریخی کشور است که تاکنون باعث ایجاد آسیب و از بین رفتن بسیاری از این بناها شده است [۱]. به‌عنوان مثال، ارگ بم در استان کرمان که یکی از بزرگ‌ترین سازه‌های خشتی جهان است، در سال ۱۳۸۲ بر اثر زلزله‌ای شدید به شدت آسیب دید. این زلزله نه‌تنها بخش‌های زیادی از ارگ را تخریب کرد، بلکه نشان داد که حتی بناهای مستحکم تاریخی مانند ارگ بم نیز در برابر بلایای طبیعی آسیب‌پذیر هستند. در مثالی دیگر می‌توان به روستای تاریخی اصفهک از توابع بخش دیهوک استان خراسان جنوبی ایران اشاره کرد که در سال ۱۳۵۷ بر اثر زلزله‌ای که در شهر طبس رخ داد، آسیب‌های جدی بر آن وارد شد و دیگر قابل سکونت نبود. علاوه بر زلزله، سیل نیز یکی دیگر از تهدیدات طبیعی است که بناهای تاریخی را تهدید می‌کند. برای مثال، در سال‌های اخیر، سیل‌های ویرانگر در استان‌های شمالی ایران مانند گلستان و مازندران، باعث تخریب بخش‌هایی از بناهای تاریخی در این مناطق شده‌اند. این حوادث طبیعی علاوه بر اینکه منجر به آسیب فیزیکی به بنا شده و به ارزش مادی و تاریخی آن آسیب می‌زند، هزینه‌های سنگینی را برای مرمت و بازسازی آنها به‌همراه دارند.

۲-۳. قدمت زیاد و فرسودگی مواد ساختمانی

قدمت زیاد بناهای تاریخی یکی از مهم‌ترین عواملی است که این آثار را در معرض آسیب‌پذیری قرار می‌دهد. بسیاری از این بناها صدها یا حتی هزاران سال پیش ساخته شده‌اند و مصالح به‌کار رفته در ساخت آنها، مانند خشت، چوب، سنگ و سایر مواد طبیعی، به‌مرور زمان دچار فرسودگی و زوال می‌شوند. این فرسودگی که ناشی از گذشت زمان است، تحت تأثیر عوامل محیطی و انسانی تشدید می‌شود. مصالحی مانند خشت، آجر، چوب و سنگ که در ساخت بناها و آثار تاریخی به‌کار رفته است، با گذشت زمان مقاومت خود را از دست می‌دهند. این مصالح به‌مرور زمان دچار ترک‌خوردگی، فرسایش و حتی تخریب می‌شوند. این فرسودگی به‌ویژه در بخش‌هایی از بنا که در معرض بارش باران، برف و تابش مستقیم آفتاب قرار دارند، قابل مشاهده است؛ چراکه تغییرات آب‌وهوایی یکی از مهم‌ترین عوامل تشدیدکننده فرسودگی بناهای تاریخی است. افزایش دما، کاهش رطوبت، بارش‌های شدید و طوفان‌های مکرر می‌توانند به‌سرعت به مصالح قدیمی آسیب برسانند. برای مثال، در مناطق کویری ایران مانند یزد، بناهای خشتی به‌دلیل تغییرات شدید دمایی بین روز و شب، دچار ترک‌خوردگی و فرسایش می‌شوند. از سوی دیگر، در مناطق مرطوب شمال ایران، بناهای تاریخی به‌دلیل رطوبت بالا و رشد قارچ‌ها و خزه‌ها، دچار تخریب می‌شوند. آلودگی‌های محیطی، به‌ویژه در شهرهای بزرگ و صنعتی، یکی دیگر از عوامل مهم آسیب‌رسان به بناهای تاریخی است. آلاینده‌های هوا می‌توانند با مصالح ساختمانی واکنش نشان داده و باعث تخریب آنها شوند. برای مثال، در شهرهایی مانند تهران و اصفهان، برخی از بناهای تاریخی به‌دلیل آلودگی هوا دچار تغییر رنگ، فرسایش و حتی تخریب شده‌اند. این آلودگی‌ها به‌ویژه بر روی سنگ‌ها و آجرهای قدیمی تأثیر مخربی دارد و باعث می‌شود که این مصالح به‌مرور زمان شکننده و فرسوده شوند.

۲-۳. ساخت‌وساز بی‌رویه در محدوده یا نزدیکی حریم بناها

با رشد جمعیت و گسترش شهرها، نیاز به ساخت‌وسازهای جدید افزایش یافته است. این توسعه شهری اغلب بدون توجه به بناهای تاریخی و حریم آنها انجام می‌شود. برای مثال، در شهر اصفهان که به‌عنوان یکی از مهم‌ترین شهرهای تاریخی ایران شناخته می‌شود، ساخت‌وسازهای غیرمجاز و توسعه نامنظم شهری باعث شده است که بسیاری از بناهای تاریخی در معرض خطر قرار بگیرند. یکی

از مهم‌ترین مشکلات در حفظ بناهای تاریخی، عدم رعایت حریم این بناها در هنگام ساخت‌وسازهای جدید است. حریم بناهای تاریخی به منظور حفظ فضای لازم برای جلوگیری از آسیب‌های ناشی از ساخت‌وسازهای اطراف تعیین می‌شود. با این حال، در بسیاری از موارد، این حریم رعایت نمی‌شود و ساخت‌وسازهای جدید به فاصله بسیار نزدیک به بناهای تاریخی انجام می‌شود. این موضوع نه تنها باعث کاهش فضای لازم برای حفظ بناها می‌شود، بلکه می‌تواند به ساختار بناها نیز آسیب برساند. به عنوان مثال، در شهر یزد که به عنوان یکی از قدیمی‌ترین شهرهای خشتی جهان شناخته می‌شود، ساخت‌وسازهای غیراصولی در اطراف بناهای تاریخی باعث شده است که این بناها در معرض خطر تخریب قرار بگیرند. البته موضوع فوق را باید در فقدان پیش‌بینی‌های لازم در خصوص حقوق خصوصی در تقابل با حقوق عمومی جست‌وجو کرد. در شرایط فعلی، اقتصاد جاری در بافت‌ها و بناهای تاریخی مبتنی بر «زمین دیدن آنها» به جای «ارزشمند دیدن آنها» است؛ لذا تخریب با ورود به حریم بافت‌ها و بناهای مذکور در راستای منافع اقتصادی عموم جامعه تعریف می‌شود.

۳-۳. عدم تأمین زیرساخت‌های نظارتی لازم برای کاهش مخاطره آسیب‌پذیری

یکی از مهم‌ترین الزامات بیمه کردن آثار و بناهای تاریخی، موضوع نظارت‌پذیر کردن وضعیت لحظه‌ای و دوره‌ای این آثار و بناهاست [۱]. از آنجاکه آثار و بناهای تاریخی به دلیل قدمت بالا و ارزش مادی و معنوی آنها، دائماً در معرض آسیب قرار دارند، چنانچه تحت پوشش بیمه قرار گیرند؛ اما نظارت مؤثری برای حفظ و نگهداری از آنها نباشد، مخاطره بیمه کردن آنها را برای بیمه‌گران افزایش می‌دهد. چراکه با وارد شدن خسارت بر آن بنا، بیمه‌گر متعهد می‌گردد که هزینه جبران خسارات را پرداخت کند. از این رو، برای کاهش مخاطره بیمه کردن این آثار، لازم است نظارت‌های فنی و کارشناسی لازم به صورت دوره‌ای و لحظه‌ای از آثار و بناهای مذکور صورت گیرد. تا بیمه‌گران بتوانند ضمن جلوگیری از رسیدن آسیب به بنا، عامل ایجاد خسارت را به طور دقیق شناسایی کنند. لذا باید توجه داشت؛ نظارت فنی و کارشناسی بر آثار و بناهای تاریخی، نیازمند شرایط لازم برای نظارت، از جمله مجهز بودن محوطه بنا و اثر به دوربین‌های مدار بسته با کیفیت، کارشناسان نظارتی متخصص در زمینه آثار و بناهای تاریخی و مواردی از این قبیل است. فناوری‌های نوین نقش کلیدی در بهبود فرایند بیمه کردن آثار و بناهای تاریخی ایفا می‌کنند. به عنوان مثال، سازمان حفظ و صیانت از میراث فرهنگی ژاپن، از فناوری‌هایی مانند سنسورهای لرزه‌ای و سیستم‌های مانیتورینگ هوشمند برای بررسی وضعیت بناهای تاریخی استفاده می‌کند [۴]. این داده‌ها به شرکت‌های بیمه کمک می‌کند تا ریسک‌های مرتبط با بیمه کردن این بناها را به دقت ارزیابی کنند. در ایران، مجهز نبودن غالب آثار و بناهای تاریخی کشور به این تجهیزات، باعث شده تا فرایند نظارت بر این آثار و ابنیه با دشواری‌های بسیاری همراه باشد. از این رو، شرکت‌های بیمه‌ای کشور به بیمه کردن آثار و بناهای تاریخی به دلیل نظارت‌پذیر نبودن این آثار، تمایل چندانی ندارند. بنابراین لازم است با حمایت وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، اقدامات لازم در راستای بیمه کردن آثار و بناهای تاریخی صورت گیرد.

نکته حائز اهمیت این است که تلاش برای تجهیز آثار و بناهای تاریخی برای نظارت‌پذیر کردن آنها برای شرکت‌ها و مؤسسات بیمه‌گر، در نهایت منجر به حفظ و صیانت از آثار و بناهای تاریخی خواهد شد. چراکه با نظارت‌پذیر شدن این بناها، شرکت‌های بیمه‌ای انگیزه پیدا می‌کنند، تا ضمن دریافت حق بیمه بر اثر یا بنای بیمه شده جهت پیشگیری از آسیب رسیدن به آن نظارت کنند تا متحمل زیان مالی نشوند.

۳-۴. عدم مشارکت مؤسسات بین‌المللی فعال در زمینه بیمه

برخی از شرکت‌های بین‌المللی فعال در حوزه بیمه، به صورت اختصاصی در زمینه بیمه کردن آثار و بناهای تاریخی و فرهنگی فعالیت

می‌کنند. این شرکت‌ها از طریق جمع‌آوری کمک‌های خیرین و افراد علاقه‌مند به حفظ و صیانت از آثار هنری و تاریخی و یا انجام اقداماتی مانند برگزاری مزایده برای آثار هنری و تاریخی دارای مالکیت خصوصی، اعتبارات قابل توجهی را در صندوق‌های مالی تحت اختیار خود گردآوری می‌کنند. از این‌رو، از توانایی لازم برای بیمه کردن آثار و بناهای تاریخی برخوردار هستند.

به‌عنوان مثال، می‌توان به مؤسسه بیمه کلیسا^۱ اشاره کرد که به‌صورت اختصاصی در زمینه بیمه کردن کلیساهای دارای ارزش تاریخی فعالیت می‌کند. در سال ۱۸۸۷ اتحادیه کلیساهای بریتانیا با هدف حفاظت از کلیساهای این کشور، این شرکت بیمه‌ای را برای جبران خسارت در صورت آتش‌سوزی کلیساها تأسیس کرد [۶]. سال ۱۸۹۴ این شرکت اعلام کرد که علاوه بر بیمه آتش‌سوزی ساختمان کلیسا، بیمه حوادث پرسنل کلیسا و سرقت از آن را هم عرضه می‌کند. به این ترتیب، این سازمان موارد بیشتری را تحت پوشش بیمه قرار داد و در سال ۱۹۳۰ به اداره بیمه کلیساها تغییر نام داد. امروزه این مؤسسه بیمه‌ای به‌جز کلیساهای سراسر جهان، بسیاری از ساختمان‌های تاریخی و اشیای قدیمی بریتانیا که واجد ارزش مذهبی نیز هستند را بیمه می‌کند. به‌عنوان مثال، اشیای باستان‌شناختی تا سقف قیمت ۳۷۵ هزار یورو و آثار هنری تا سقف قیمت ۷۵۰ هزار یورو در سراسر دنیا می‌توانند تحت پوشش این بیمه قرار بگیرند [۶]. کلیسای جامع گلاستر و کلیسای جامع سنت پل لندن از جمله بناهای تاریخی هستند که توسط این مؤسسه بیمه شده‌اند. لازم به ذکر است؛ این شرکت بیمه‌ای به‌صورت مستقیم زیر نظر اتحادیه کلیساهای بریتانیا اداره می‌شود و ارزش سهام آن در سال ۲۰۲۳ در بورس لندن، بیش از ۱۰۰ میلیون پوند برآورد شده است [۲].

همچنین می‌توان به مؤسسه بیمه آکسا آرت^۲ اشاره کرد که در سال ۱۹۳۴ با کمک جمعی از خیرین و علاقه‌مندان به هنر در شهر لندن افتتاح شد. این مؤسسه بیمه‌ای در بیش از ۲۰ کشور جهان از جمله انگلستان، امارات متحده عربی، سنگاپور، هنگ کنگ، برزیل، فرانسه، آلمان و ایتالیا و ... شعبه دارد [۶]. مؤسسه بیمه‌ای آکسا آرت، به‌صورت تخصصی در زمینه بیمه کردن آثار هنری و تاریخی برای شرکت در نمایشگاه‌های داخلی و بین‌المللی فعالیت می‌کند. به‌عبارت‌دیگر، خدمات بیمه‌ای این شرکت شامل حال اشخاص حقیقی و حقوقی دارای نمایشگاه، موزه و مؤسسات هنری می‌شود [۶].

به‌رغم ظرفیت گسترده مؤسسات بین‌المللی فعال در زمینه بیمه آثار و بناهای تاریخی، این مؤسسات به‌دلیل تحریم‌های بین‌المللی ظالمانه علیه ایران، قادر به فعالیت در کشور نیستند و از هرگونه مشارکت و همکاری در موضوعات مرتبط با فعالیت‌های بیمه‌ای، منع شده‌اند. با این حال، آثار و بناهایی که در فهرست میراث جهانی یونسکو ثبت شده‌اند، به‌دلیل اینکه میراث جهانی محسوب می‌شوند، فعالیت مؤسسات بین‌المللی بیمه‌ای در زمینه بیمه کردن آنان، خارج از سیطره تحریم‌هاست. از این‌رو، می‌توان با پیگیری مستمر و انجام اقدامات لازم، مشارکت مؤسسات مذکور را در زمینه بیمه کردن آثار و بناهای تاریخی ثبت جهانی ایران جلب کرد. البته باید توجه داشت که آثار ثبت جهانی در صورت آسیب دیدن، از کمک‌های اعتباری و مالی محدود سازمان جهانی یونسکو برخوردار خواهند شد.

۳-۵. عدم توانایی مالی مؤسسات بیمه‌ای کشور برای جبران خسارات

یکی از مهم‌ترین دلایل عدم اقدام و مشارکت مؤسسات بیمه‌ای کشور برای بیمه کردن آثار و ابنیه تاریخی- فرهنگی، عدم توانایی مالی این مؤسسات برای جبران خسارات وارده بر آثار و ابنیه مذکور است. مطابق با آنچه پیشتر گفته شد، در ایران به‌دلیل در نظر گرفتن ارزش معنوی آثار تاریخی- فرهنگی در ارزش‌گذاری، میزان پرداختی مؤسسات بیمه‌ای برای جبران خسارات وارده مبالغ قابل توجهی خواهد بود که این مؤسسات توان پرداخت آن را نخواهند داشت. این موضوع منجر می‌شود که مؤسسات بیمه‌ای، برای

1. Insurance Ecclesiastical
2. Insurance Art Axa

جبران خسارات وارده و پوشش ریسک حاصل از بیمه کردن آثار و بناهای تاریخی، اقدام به تعیین نرخ حق بیمه بسیار بالاتر از سایر موضوعات بیمه‌ای نمایند. این اقدام نیز قابلیت اجرایی شدن ندارد؛ چراکه وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی به‌عنوان متولی اصلی این آثار و بخش خصوصی و مردمی، توان پرداخت میزان بالای حق بیمه را ندارند؛ بنابراین تعیین نرخ حق بیمه‌ای که از طرفی منجر به پوشش ریسک مؤسسات بیمه‌ای و جبران خسارات وارده شود، و از سویی دیگر متولیان و مالکان آثار و ابنیه تاریخی توان پرداخت آن را داشته باشند، بسیار دشوار می‌نماید. متأسفانه تاکنون در کشور هیچ‌گونه شرکت بیمه‌ای به‌صورت تخصصی برای بیمه کردن آثار و بناهای تاریخی تأسیس نشده و فعالیت نکرده است. از این‌رو، لازم است تا یک شرکت بیمه تخصصی در این زمینه تأسیس شود و اعتبارات مورد نیاز آن برای آغاز به فعالیت به‌صورت مشارکتی از طریق منابع مالی دولت و مالکان و متولیانی که قصد بیمه کردن آثار و ابنیه تحت مالکیت خود را دارند، تأمین گردد.

۳-۶. غیر قابل اتکا بودن گمانه‌زنی‌ها در خصوص محوطه‌های تاریخی

یکی از مهم‌ترین چالش‌های پیش روی بیمه کردن میراث فرهنگی کشور، مسئله عدم اطمینان و اتکاپذیری گمانه‌زنی‌ها و تخمین‌های مربوط به محوطه‌های تاریخی است. به‌طور مشخص، به‌دلیل ماهیت پیچیده و چندجانبه فعالیت‌های اکتشافی و پژوهشی که در این محوطه‌ها انجام می‌پذیرد، تعیین حدود و مرزهای دقیق این محوطه‌ها غالباً مبتنی بر برآوردهای غیرقطعی و گمانه‌زنی‌های محققان و کارشناسان متولی در وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی است. لذا، در بسیاری موارد، مشخصات دقیقی در خصوص محدوده جغرافیایی محوطه‌های تاریخی و همچنین اشیای موجود در آنها در دسترس نیست. این امر موجب ایجاد ابهام و عدم قطعیت در تعیین گستره دقیق محوطه‌های مذکور می‌گردد و به‌تبع آن، فرایند بیمه کردن این میراث ارزشمند را با چالش‌های جدی مواجه می‌سازد. با توجه به آنکه در نظام بیمه‌گذاری، تعیین ماهیت، اجزای تشکیل‌دهنده و حدود و ثغور دقیق کالای مورد بیمه، امری ضروری و غیرقابل اجتناب است، فقدان اطلاعات جامع و دقیق پیرامون محوطه‌های تاریخی مانعی اساسی در تدوین قراردادهای بیمه‌نامه به‌شمار می‌آید. همچنین، عدم امکان تعیین دقیق ابعاد و مشخصات محوطه‌های تاریخی باعث می‌شود که ارزیابی دقیق مخاطرات و ارزش‌گذاری مناسب این آثار فرهنگی دچار اختلال شود. البته لازم به ذکر است که می‌توان تعهدات بیمه‌گر را تنها در حدود و ثغور مشخص شده تعیین کرد تا بیمه‌گر نسبت به بخش‌های مبهم تکلیف و تعهدی نداشته باشد. این موضوع لازم است تا با همکاری کارشناسی و فنی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی و شرکت‌های بیمه‌ای در قراردادهای بیمه مورد توافق واقع شود.

۴. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

باتوجه به آنچه عنوان شد، انجام اقدامات لازم در راستای بیمه کردن بناهای تاریخی ثبت شده در فهرست آثار ملی، با چالش‌های دشواری ارزش‌گذاری آثار و بناهای تاریخی، آسیب‌پذیری بناهای مذکور، عدم تأمین زیرساخت‌های نظارتی لازم برای کاهش ریسک‌پذیری، عدم مشارکت مؤسسات بین‌المللی فعال در زمینه بیمه به‌دلیل تحریم‌های اقتصادی و عدم توانایی مالی مؤسسات بیمه‌ای کشور برای جبران خسارات مربوط به مرمت و بازسازی آثار و ابنیه مذکور روبه‌رو است. از این‌رو، لازم است تا ضمن رفع ابهام از ماده (۱۷) قانون حمایت از مرمت و احیای بافت‌های تاریخی- فرهنگی مصوب ۱۳۹۸/۰۴/۱۲ در زمینه اقدامات و تدابیر لازم جهت بیمه کردن بناهای تاریخی ثبت شده در فهرست آثار ملی، برای رفع چالش‌های مذکور، اقدامات تقنینی، اجرایی و سیاستی لازم در دستور کار قرار گیرد.

■ پیشنهادها

پیشنهاد اول؛ در راستای حل چالش تعیین قیمت پایه و نرخ بیمه کردن آثار و بناهای تاریخی و همچنین نبود اطلاعات شفاف از وضعیت میزان آسیب‌دیدگی و در معرض آسیب بودن آثار و بناهای مذکور، پیشنهاد می‌شود، ماده (۱۷) قانون حمایت از مرمت و احیای بافت‌های تاریخی- فرهنگی مصوب ۱۳۹۸/۰۴/۱۲ به شرح ذیل اصلاح شود:

(۱۷)- دولت مکلف است ظرف مدت ۶ ماه از پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون، اقدامات لازم برای بیمه بناهای تاریخی ثبت شده در فهرست آثار ملی و سایر فهرست‌های ذی‌ربط انجام دهد:

۱. وزارت میراث فرهنگی گردشگری و صنایع دستی مکلف است با همکاری سازمان ثبت اسناد کشور وضعیت میزان آسیب‌پذیری طبیعی و محیطی و قدمت آثار را در سامانه موضوع جزء «۱» بند «پ» ماده (۸۳) قانون برنامه هفتم پیشرفت درج و به‌صورت سالیانه به‌روزرسانی نماید.

۲. بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف است با همکاری وزارت میراث فرهنگی گردشگری و صنایع دستی، قیمت پایه در بیمه‌های اختصاصی این قانون را صرف‌نظر از ارزش معنوی اثر، صرفاً براساس هزینه‌های تخمینی مرمت و احیا که توسط کارشناسان رسمی دادگستری کشور محاسبه می‌شود محاسبه و صادر نماید.

۳. نرخ بیمه زلزله جزء «۲»، بر مبنای نوع سازه و مصالح به‌کار رفته در بنا، مترائز و مساحت بنا، ارزش لوازم و اثاثیه موجود در محوطه بنا، هزینه بازسازی هر مترمربع از بنا در اثر تخریب به‌واسطه زلزله و میزان خطرپذیری و در معرض زلزله قرار داشتن بنا تعیین می‌شود.

۴. پرداخت حق بیمه موضوع این قانون، بر عهده مالکان و متصرفان بنای موضوع قرارداد بیمه است.

پیشنهاد دوم؛ در راستای کاهش ریسک بیمه کردن آثار و بناهای تاریخی، پیشنهاد می‌شود وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی آثار، بنا و محوطه‌های تاریخی- فرهنگی ثبت شده در فهرست آثار ملی را به سامانه‌های هوشمند نظارتی مانند حسگرهای لرزه‌ای، رطوبت‌سنج‌ها، دوربین‌های باکیفیت مناسب و ... به‌گونه‌ای تجهیز کند که تغییرات ساختاری و محیطی بناها و محوطه‌های مذکور به‌صورت لحظه‌ای قابل رصد باشد. این اقدام نه‌تنها از خسارات بزرگ جلوگیری می‌کند، بلکه اعتماد بیمه‌گران را برای پوشش دادن این بناها افزایش می‌دهد. لازم به ذکر است؛ اقدام مذکور می‌تواند در اولویت طرح‌های عمرانی وزارتخانه از محل اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای قرار گیرد. علاوه‌براین، پیشنهاد می‌شود ذیل پیشنهاد اول، جزء «۵» به پیشنهاد اصلاح ماده (۱۷) قانون حمایت از مرمت و احیای بافت‌های تاریخی- فرهنگی مصوب ۱۳۹۸/۰۴/۱۲ به شرح زیر اضافه شود:

«۵» - وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی با همکاری بیمه مرکزی ایران مکلف است بر تعهد مالکان و متصرفین قانونی نسبت به تجهیز بنا به سامانه‌های هوشمند نظارتی مانند حسگرهای لرزه‌ای، رطوبت‌سنج‌ها، دوربین‌های باکیفیت مناسب و سایر ملزومات، در قراردادهای بیمه موضوع این ماده، نظارت کند.

پیشنهاد سوم؛ از آنجا که آثار و بناهای تاریخی - فرهنگی کشور که در فهرست میراث جهانی یونسکو ثبت شده‌اند، می‌توانند تحت پوشش مؤسسات بیمه‌ای فعال در عرصه بین‌المللی قرار بگیرند و تحریم‌ها مانع بیمه شدن آثار مذکور نمی‌باشد، لذا پیشنهاد می‌شود وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی ضمن برقراری تعامل گسترده با شرکت‌های بیمه‌ای معتبر جهانی در زمینه بناهای تاریخی - فرهنگی، آثار ثبت شده کشور در فهرست میراث جهانی را تحت پوشش شرکت‌های بیمه‌ای بین‌المللی تخصصی در زمینه‌های مرتبط با این آثار و ابنیه قرار دهد. به‌عنوان مثال، ایران دارای ۴ کلیسای ثبت جهانی شده است که می‌توان از ظرفیت مؤسسه بین‌المللی بیمه کلیساهای بریتانیا در این زمینه استفاده کرد.

پیشنهاد چهارم؛ همان‌طور که در متن گزارش حاضر، مورد اشاره قرار گرفت، عدم توانایی مالی شرکت‌های بیمه‌ای از یک‌سو و ناتوانی مالی مالکان و متصرفان قانونی این آثار به‌عنوان متقاضیان بیمه از سوی دیگر، یکی از مهم‌ترین چالش‌های بیمه کردن آثار و ابنیه تاریخی است. از این‌رو، لازم است تا از همه ظرفیت‌های نهادی موجود در راستای مشارکت عموم مردم و نخبگان در تأمین مالی پرداخت حق بیمه و جبران خسارات وارد شده، استفاده شود. همچنین پیشنهاد می‌شود؛ تا وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی از طریق صندوق توسعه صنایع دستی و فرش دستباف و احیا و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی، ظرفیت‌های لازم جهت راه‌اندازی سازوکارهای انواع تأمین مالی از جمله مبتنی بودن بر پاداش، مبتنی بودن بر نیکوکاری و مواردی از این قبیل را ایجاد کند.

منابع و مآخذ

- [۱] جلسه کارشناسی کمیته میراث فرهنگی و گردشگری و صنایع دستی کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی مورخ ۱۴۰۴/۰۸/۰۸.
- [۲] جلسه کارشناسی با وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی در ستاد تحول دولت مردمی ذیل نهاد ریاست‌جمهوری مورخ ۱۴۰۲/۰۹/۰۸.
- [۳] جلسه کارشناسی با معاونت امور سرمایه‌گذاری صندوق توسعه صنایع دستی و فرش دستباف و احیا و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی مورخ ۱۴۰۴/۰۲/۲۷.
- [۴] برونو فری، اقتصاد هنر و فرهنگ، ترجمه کمیل قیدرلو و محمد وجدانی، چاپ ۱۴۰۱.
- [۵] گزارش بیمه مرکزی به کمیته میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی کمیسیون فرهنگی مجلس در نامه‌ای به شماره ۱۴۰۴/۱۰/۳۳۱۴ مورخ ۱۴۰۴/۰۱/۱۰.
- [۶] خاویر گریف، هنر ها و هنرمندان از دیدگاه اقتصادی، ترجمه داوود حیدری و علی هاشمی گیلانی، چاپ ۱۳۹۳.

گزیده سیاستی

دشواری ارزش‌گذاری مالی و معنوی، مخاطرات بالای زلزله و سیل، نبود زیرساخت نظارتی، عدم مشارکت مؤسسات بیمه‌ای بین‌المللی و عدم توان مالی بیمه‌گران عامل محقق نشدن بیمه بناهای تاریخی است.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir